KADEM
Kadın Araştırmaları Dergisi
KİTAP DEĞERLENDİRMESİ / BOOK REVIEW

DOI: 10.21798/kadem.2025.183
https://kadinarastirmalari.com

Gönderilme Tarihi / Received Date: 28.03.2025
Kabul Tarihi / Accepted Date: 22.05.2025
Yayın Tarihi / Publication Date: 30.06.2025

Lana Sirri'nin *Islamic Feminism: Discourses on Gender and Sexuality in Contemporary Islam* Adlı Eserinin Değerlendirilmesi

A Review of *Islamic Feminism: Discourses on Gender and Sexuality in Contemporary Islam* by Lana Sirri

Yaz. Lana Sirri, *Islamic Feminism: Discourses on Gender and Sexuality in Contemporary Islam*, Routledge, 2021, 142 Sayfa.
ISBN: 978-0-367-90238-4

***Reyyan Demirayak*[1]**

Öz

Bu çalışmada değerlendirilecek olan Lana Sirri'nin *Islamic Feminism: Discourses on Gender and Sexuality in Contemporary Islam* adlı kitabı; İslam, toplumsal cinsiyet ve cinsellik gibi kavramları kesişimsel bir biçimde ele alarak İslami feminizm çalışmalarının çeşitliliğini ve önemini vurgulamayı amaçlamaktadır. Yazar, kesişimsellik teorisine dili de ayrı bir faktör olarak eklemeye çalışırken, Arapça yazan Olfa Youssef ile İngilizce yazan Kecia Ali'nin evlilik ve eş cinsellik konularındaki benzer temaları ele alıp kimi zaman farklı sonuçlara vardıkları kitaplarını karşılaştırmaktadır. Farklı dillerde entelektüel üretim yapan İslami feministler arasında bir iletişim olmadığını gözlemleyen yazar, karşılaştırmalı analiz ile bir köprü kurmayı ve İslami feministler arasındaki çeşitliliği göstermeyi hedeflemektedir. İslami feminizmin sosyal bilimler alanı olarak ele alınması, teolojiye dair yapılan karşılaştırmalı analizleri metodolojik olarak kısıtlamıştır. Kuir teori perspektifinden İslami feminizmi ele alan bu kitap, tartışmalı sonuçları ve yenilikçi yaklaşımıyla literatüre önemli bir katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslami feminizm, Feminizm, Kesişimsellik, Toplumsal cinsiyet, Din.

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0)

Abstract

Lana Sirri's *Islamic Feminism: Discourses on Gender and Sexuality in Contemporary Islam* aims to underscore the diversity and significance of Islamic feminism studies by addressing Islam, gender, and sexuality from an intersectional perspective. In an effort to incorporate language as a distinct factor into the theoretical framework of intersectionality, the author conducts a comparative analysis of the works of Olfa Youssef, who writes in Arabic, and Kecia Ali, who writes in English. These works address comparable themes of marriage and homosexuality, occasionally arriving at divergent conclusions. The author notes the absence of communication among Islamic feminists who produce intellectual works in different languages and aims to build a bridge through comparative analysis to demonstrate the diversity among Islamic feminists. The adoption of Islamic feminism as a field of social sciences has imposed methodological constraints on comparative analyses of theology. This book, which addresses Islamic feminism from the perspective of queer theory, makes an important contribution to the literature with its controversial results and innovative approach.

Keywords: Islamic feminism, Feminism, Intersectionality, Gender, Religion.

Atıf/Citation: Demirayak, R. (2025). Lana Sirri'nin "*Islamic Feminism: Discourses on Gender and Sexuality in Contemporary Islam"* adlı eserinin değerlendirilmesi. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, *11*(1), 275-282. https://doi.org/10.21798/kadem.2025.183

[1] *Doktora Öğr., Marmara Üniversitesi, reyyandemirayak1[at]gmail.com, ORCID ID: 0009-0002-4062-8065.*

İslam ve feminizm konusu entelektüel bir hareket olarak tartışmalı bir alan oluşturmaktadır. Global bir hareket olarak ortaya çıkan İslami feminizm, İslam ve feminizm olgularının kimilerince uyumsuz kabul edilmesi nedeniyle oksimoron görülerek eleştirilmesine rağmen modern İslam dünyasının problemlerine dini referanslar yoluyla çözümler ve cevaplar üretmeye devam etmektedir. Margot Badran'a göre (2009, s. 236) İslam ülkelerinin gelecek radikal feminizmi İslami feminizm olacaktır. *Islamic Feminism: Discourses on Gender and Sexuality in Contemporary Islam* kitabı, araştırmacı kişiliğinin yanı sıra Filistinli bir aktivist olan Lana Sirri tarafından kaleme alınmıştır. Kitap gerek İslami çalışmalarda gerek feminizm çalışmalarında marjinal bir konuma sahip olan İslami feminizmi başlıca tartışma noktası olarak alır. İslam ve feminizmin bağdaşabileceği görüşünü savunan yazar, İslami feminist düşüncenin tarihsel gelişimini, çeşitliliğini ve İslami feminist bilgi üretiminin önemini göstermeyi amaçlar. Bu amaçlarını ise ABD'li Kecia Ali'nin (2006) *Sexual Ethics and Islam: Feminist Reflections on Qur'an, Hadith, and Jurisprudence* ile Tunuslu Olfa Youssef'un (2008) *The Confusion of a Muslim Woman: On Inheritance, Marriage and Homosexuality* adlı farklı dillerde yazılıp farklı bölgelerde dolaşıma giren kitaplarındaki İslam'da evlilik ve homoseksüellik gibi konulara dair teorik çerçeveleri, fikirleri ve yöntemleri karşılaştırarak ortaya koyar.

Kitap, "Giriş" ve "Sonuç" bölümleri dışında beş bölümden oluşur ve iki kısma ayrılabilir. İlk bölüm olan "Bilgi Üretimi Alanı Olarak Din" kısmında meseleye teorik ve kavramsal bir giriş yapılır. "İslami Feminizmde İslami ve Feminist Olan Nedir? " bölümünde ise İslami feminist düşüncenin metodolojisi ve bilgi birikimi değerlendirilir. "İslami Feministlerin Adımlarında" bölümü, Ali ve Youssef hakkında biyografik bilgiler ile okuyucuyu kitabın ikinci kısmına hazırlar. Kitabın son iki bölümü olan "İslam'da Evlilik Pratikleri ve Temsilleri Üzerinden Cinsellik, Toplumsal Cinsiyet ve İslam'ı Kavramsallaştırmak" ve "İslam'da Homoerotik Pratikler ve Temsiller Üzerinden Toplumsal Cinsiyet ve Cinselliği Kavramsallaştırmak"ta ise mezkûr yazarların başlıktaki konulara dair argümanları karşılaştırmalı söylem analizi yöntemiyle incelenir.

Dini ve feminizmi özcü bir yaklaşımla ele almaktan kaçınan ve çoğulculaştırmayı öneren İslami feminizm(ler)e ve bunların başlattığı tartışmalara yer verdiği giriş bölümünde yazar, dinin de kesişimsellik

teorisi içerisinde cinsellik ve toplumsal cinsiyet gibi bir kategori olarak ele alınması gerektiğini savunur (ss. 1-2). Kesişimsellik teorisini İslami feminizmin kompleks yapısını ve içindeki çeşitliliği anlamak için kullanan yazar, Leslie McCall'un "anti-kategorik, kategori içi ve kategoriler arası karmaşıklık" adını verdiği kesişimsellik teorisinden faydalanır. Her üç kompleksite de yazara İslami feministleri anlamakta ve çeşitliliklerini ortaya koymakta yardımcı olur.

Yazar; Leila Ahmed, Ziba Mir Hosseini, Sa'diyya Shaikh gibi alanın önemli isimlerinden direkt alıntılar yaparak konunun okuyucuya vurucu ifadelerle geçmesini sağlar. Ancak kitabın genelinde, araştırmacı ile araştırma konusu arasındaki mesafenin belirgin olmadığı görülür. Çağdaş İslami söylemlerde İslami feministlerin kutsal kitap yorumlarının merkeze alınması gerektiği düşüncesi de buna örnek olabilir (s. 42). Yazar, İslami feminizmin Kur'an'dan günümüzdeki anlamıyla adalet veya eşitlik kavramlarını çıkarmaktan kaçınması gerektiğinden bahseder. Bunu, İslami feministlerin İslami bilgi üretiminde radikal bir değişikliği teşvik etmeleri ve bu değişikliğe katkı sunmaları için bir fırsat olarak değerlendirir (s. 53). Yazarın bu radikal değişikliğin ne olacağından daha detaylı bir şekilde bahsetmesi beklenirdi.

"Bilgi Üretimi Alanı Olarak Din" adlı ilk bölüm, İslami feminizm düşüncesini desteklemek için teorik arka plan sunar. Yazar dinin; inşa edilmiş, muhayyel ve performatif karakterlerini ortaya koymak için post-kolonyal, toplumsal cinsiyete dair ve dini çalışmaların oluşturduğu söylemlerden bahseder. Bir bilgi kategorisi olarak dinin ortaya çıkışını Jürgen Habermas'ın da öne sürdüğü, sekülerizm çağından sonra dinin tekrar görünür hale geldiği fikriyle destekler. Dini, bir öznellik ve direniş alanı (s. 16) olarak tanımlamasının da son bölümlerde tartışılan homoseksüel veya kuir Müslümanlık meselelerine bir atıf olarak okunması muhtemeldir. Yazar, Arvind-Pal Mandair ve Markus Dressler'in "sekülarizmin bilgi rejimleri" kavramını temel alarak, İslami feminizmi geleneksel yöntemler kullanan marjinal gruplar üzerinden "aşağıdan din üretimi" (*religion-making from below*) sürecine dahil etmesiyle literatüre özgün bir katkı sunar (s. 18). Bu noktada, her ne kadar marjinal bir ses olsa da İslami feminizmin entelektüel ve akademik bir hareket olarak "aşağı" görülüp görülemeyeceği sorusu da sorulmalıdır.

Kitapta, İslami kaynaklı bir adalet ve eşitlik arayışının yeni bir durum olmayıp İslam'ın doğuşuyla başladığı tartışmasına değinilir. Yazar, İslami feminizmin 19. yüzyılda sömürgeciliğe tepki olarak ortaya çıktığını ve post-kolonyal teorinin bir parçası olduğunu düşünür. Ayrıca Sirri, İslami feminizm teriminde feminizm kelimesinin kullanımının da feminizmi dekolonize edip "taşralaştırmaya" yaradığını belirtir (s. 29). Başka bir deyişle bu sayede, Müslüman kadınların faillik kazandığı ve feminist bilinçlerinin dışa vurulduğu yeni bir söylem sahası oluşturulduğu iddia edilmiştir.

İslami feminizmde, İslami olanın; Kur'an'ın eril okumasına karşı çıkan, dindeki sosyal adalet ve toplumsal cinsiyet eşitliğini ortaya çıkaran bir söylem geliştiren, eşitlikçi bir okuma olduğu sunulur. Yazarın üzerinde durduğu konulardan biri, İslami feminizmin hem İslam'ı hem feminizmi yapısöküme uğratıp özcülükten uzaklaştırmasıdır. Ayrıca, İslami feminizmin İslami modernizmle olan bağlantısı da betimleyici olmasının yanı sıra analitik ve eleştirel bir gözle anlatılır. Lana Sirri, İslami feministlerin kullandığı yöntemler olan feminist içtihat ve feminist tefsir kavramlarını gelenek içerisine oturtur, ancak metin odaklı hareketler olmalarını eleştirmez. İslami feminizmin, özel alanda dinden kaynaklanan bir cinsiyet eşitsizliğini reddederek seküler Müslüman feminizmden çok daha radikal olduğunu savunur. Yazar, fıkıhta eril tahakkümün yıkılması ve kadınların İslami ilimler alanına girmesiyle Kur'an merkezli bir feminist bilincin ortaya çıktığını, bu seslerin merkeze alınması gerektiğini ve bu yaklaşımın günümüz problemlerine cevaplar sunabileceğini savunur (s. 42); bu da yazarın konuya olan hayranlığını gözler önüne serer.

Bununla birlikte yazar, analitik ve eleştirel bir bakış açısı ile İslami feminizmlere yönelik eleştirilere de yer verir. Kecia Ali'den de alıntılarla desteklenen bu eleştirilerden bazıları, İslami feministlerin İslam'da eşitlik kavramını merkeze almalarına ve Kur'an'ın patriarkal söylemlerini göz ardı etmelerine yöneliktir. Buna ek olarak Aysha Hidayatullah'ın, İslami feministlerin Kur'an'a soru yöneltirken çoğunlukla önceden kabul edilmiş yorum ve cevaplara dayandıklarına dair eleştirilerine yer verilmesi, konuyu çok boyutlu değerlendirmek açısından önemlidir. Ayrıca yazar, Kur'an'daki cinsiyet anlayışı ile İslami feministlerin çağdaş toplumsal cinsiyet eşitliği fikirlerinin farklı olduğuna dikkat çekip toplumsal cinsiyet

eşitliği gibi çağdaş kavramlar İslami metinlere "dayatıldığı" sürece, İslami feministlerin kendi toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışlarına "uymayan" ayetlerle karşılaştıklarında zorlanacaklarını bildirir (s. 52).

Üçüncü bölümde, analiz edilen yazarların bağlamsal özelliklerine yer verilmesi, kitabın ana amacı olan İslami feministlerin çağdaş dönemde dahi kullanılan dil, yaşanılan bölge ve ulaşılan argümanlar açısından oldukça çeşitlendiğine dair canlı örnekler sunar. Yazar, söylem analizi yöntemiyle Youssef ve Ali'nin bahsedilen, çokça ses getirmiş kitaplarını karşılaştırarak mikro ölçekten makro çerçevede bir kavrayışa varmaya çalışır. Youssef'u, Kur'an'da toplumsal cinsiyet eşitliğini ararken temelci bir yaklaşım sergilemekle eleştirir (s. 67). Ali'yi ise Kur'an ve hadisi tarihselci bir bakış açısıyla rehberlik kaynağı olarak ele aldığı için post-temelci olarak nitelendirir. Ayrıca yazar, ana argümanı olan İslami feministlerin zengin bir çeşitlilik sundukları fikrini, Ali'nin Müslüman kadın kimliğinin hayli çeşitlendiğine dair bir ifadesiyle de destekler. İçeriden bir eleştiri olarak Ali'nin sadece Kur'an odaklı İslami feminist yazarları eleştirip ulema geleneğine ve eserlerine dönmesi de önemlidir ve bahsedilen çeşitliliğe bir örnek sunabilir.

Kitabın amaçları arasında çağdaş İslami feministlerin çeşitliliğini göstermek önemli bir yer tutar. İngilizce İslami feminizmin ortak dili olduğu için, Arapça ise yazarın ana dili ve İslami bilgi üretiminin en önemli dili olduğu için bu dillerde yazılmış iki eser karşılaştırılmıştır. Yazar, İslami feminizme dair gelişmiş literatürde farklı dillerde üretilen metinlerin birbirleriyle etkileşim içine girmediğinden bahsedip kitabında bunu sağlamayı amaçlamıştır. Bu bağlamda kitap, İslami feministlerin ele aldıkları meselelerde yaşadıkları bölgenin ve siyasi bilinçlerinin etkisini ortaya koymayı da hedeflemektedir. Bunun yanı sıra din, toplumsal cinsiyet ve cinselliğin karşılıklı olarak birbirlerine bağlılığını ortaya koymayı da amaçlar. Kitap, İslami feminizmdeki çeşitliliği göstermekte oldukça başarılı olmuştur.

Yazar, dilin İslami feminizmin kompleks yapısında bir kategori olarak ele alınması ve bu konuda çalışılması gerektiği üzerinde durur. Örneğin, Raja Rhouni'nin büyük harf yerine küçük harfle yazılan "islami feminizm" kullanımı önerisinin sadece İngilizce'deki bir probleme çözüm

getirebileceğine ancak büyük-küçük harf kullanımı olmayan Arapça'da farklı çözümler üretilmesi gerektiğine dikkat çeker. Bu örnek üzerinden de dilin kesişimsel analizde dikkate alınması gereken bir faktör olduğunu öne sürer (s. 30). Bu sayede İslami feministlere dair analizine yeni bir kategori de ekler.

Kitabın son iki bölümü, bahsedilen yazarların İslam'da evlilik ve eş cinselliğe dair meseleler hakkındaki görüşlerini karşılaştırmalı olarak ele alır. Bu bölümlerde İslami feminizm, kuir teori içinde konumlandırılır. Yazar burada başka bir deyişle, İslami paradigmadan ortaya çıkan bir hareketi seküler bir harekete dahil etmeye çalışır. Göze çarpan bir nokta; Youssef'un meseleleri sosyal ve psikolojik taraflarıyla ele alarak Kur'an'a linguistik açılardan yaklaşmasına karşın Ali'nin hukuki ve etik yaklaşımıdır. Kitapta analiz edilen isimlere yönelik eleştiriler, yalnızca sosyal bilimler perspektifinden ele alındığı için İslami ilimler açısından sınırlı kalmıştır. Bu sebepten yöntemsel açıdan geliştirilmeye açıktır. Yazar her iki isme de temelde "evliliği heteronormatif kavramsallaştırma"ları ve evlilik kurumunu eleştirmemeleri konusunda eleştiri getirir (s. 83; s. 93). Bu bölümlerde, yazarların fikirlerini dile getirmek dışında özgün, somut ve geçerli eleştiriler ortaya koyulamadığı görülür. Özellikle ana akımdan ayrılan uç fikirler sayılabilecek; muta nikahının kadına faillik verip onu özgürleştirdiği, İslam'ın eş cinsel ilişkiyi yasaklamadığı ve eş cinsel evliliklerin İslam hukukuna uygun olabileceği konularında hem Sirri hem de ele aldığı yazarlar bir konsensüs içinde gibi gözükür.

Yazar, İslami feminizmin beyaz, Avrupalı ve evrenselci feminizme karşı çıktığını savunsa da karşılaştırma yapmak üzere seçtiği konularla kuir teorinin argümanlarını Kur'an ve İslam geleneğinde arayıp bazı ön kabullerle sonuçlara varmış gibi görünüyor. Ayrıca, İslami feminizmin İslam'ı dekolonize ettiği fikrine dair muta nikahı ve homoseksüellik dışında, Müslüman kadınların güncel hayatlarında daha sık ayrımcılığa uğradıkları miras, boşanma gibi konular da seçilebilirdi. Neden kuir teorinin konularını seçtiğine dair ikna edici sebepler sunulmamış. İslami feminizmin günümüzde hegemonik ve evrenselci söylemler geliştiren kuir teorinin içinde konumlandırılması, İslami feminizmin en başında Batılı evrenselci feminizm eleştirisiyle Müslüman kadına kendi failliğini teslim etme amacından bir sapma olarak dahi okunabilir.

Sonuç olarak, Lana Sirri'nin *Islamic Feminism* adlı kitabı alandaki metodolojileri, ana argümanları, tartışma noktalarını, öne çıkan entelektüelleri ve kanonik eserleri içererek bir giriş kitabı olma mahiyetiyle literatüre önemli bir katkıda bulunur. Lisans öğrencileri ve alana giriş yapan araştırmacılar için temel bir kaynak niteliğindedir. Ayrıca, Youssef ve Ali'nin evlilik ve homoseksüellik hakkındaki kitaplarını karşılaştırmalı olarak ele alarak söylem analizine ve bağlamsallaştırmaya tabi tutması da alanda henüz ortaya çıkmamış bir iletişim ve fikir alışverişine dair yeni kapılar açar. Bu kitap, İslami feminizmi sosyal bilimler alanı olarak konumlandırıp yazarlara karşılaştırmalı olarak yaklaşması sebebiyle özgün bir çalışmadır.

Teşekkür: Yazar teşekkür beyan etmemiştir.

Etik Beyan: Bu araştırma etik beyan gerektirmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazar çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız çift kör hakemli.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Acknowledgments: The author declares no acknowledgment.

Ethical Approval: This study does not require ethics committee approval.

Declaration of Interests: The author declares no competing interests.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Financal Support: The author declares that this study received no financial support.

Kaynaklar/References

Badran, M. (2009). *Feminism in Islam: Secular and religious convergences.* Oneworld.

Sirri, L. (2021). *Islamic feminism: Discourses on gender and sexuality in contemporary Islam.* Routledge.